

رئیس جمهوری

زنان

در ابهام

"رئیس جمهور باید از میان رجال مذهبی و سیاسی که واجد شرایط زیر باشند، انتخاب گردد: ایرانی الاصل، تابع ایران، مدیر و مدبر، دارای حسن سابقه و امانت و تقوا، مؤمن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور"

این متن مربوط به اصل یکصد و پانزدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در مبحث ریاست جمهوری و وزراء است که در فصل نهم - قوه مجریه - آمده است. متنی که با استفاده از یک واژه، هر دوره انتخابات هیاهونی را آفریده است که جز با یافتن پاسخ و تفسیر شفاف برای آن، خاموش نخواهد شد و ابهام همچنان باقی خواهد ماند، استمراری که به صلاح وحدت جامعه نخواهد بود. این واژه "رجال" است.

پس از انقلاب اسلامی، در یک همه پرسی حکومت اسلامی به رأی گذاشته شد و مردم به آن رأی "آری" دادند. به استناد همین قانون اساسی "همبستگی گسترده مردان و زنان از همه اقشار و جناح های مذهبی و سیاسی در این مبارزه به طرز چشمگیری تعیین کننده بود و مخصوصاً زنان به شکل بارزی در تمامی صحنه های این جهاد بزرگ حضور فعال و گسترده ای داشتند. صحنه هایی از آن نوع که مادری را با کودکی در آغوش، شتابان به سوی میدان نبرد و لوله های مسلسل نشان می داد بیانگر سهم عمده و تعیین کننده این قشر بزرگ جامعه در مبارزه بود. "اینک واژه رجال و سهم گیری قدرت توسط مردان، این همبستگی را با پرسش های متعددی مواجه کرده است.

۱- چگونه متن قانون اساسی از حضور بارز زنان در این جهاد بزرگ دم می زند و صحنه مادر و کودک را نشانگر سهم عمده زنان در انقلاب می شمارد ولی در هنگام تعیین مسئولیت ها و مدیریت ها، زنان را نادیده می گیرد و مردان را واجد شرایط می داند. اگر معنای "رجال" را مترادف با "مردان" بپنداریم به محتوای قانون اساسی جفا

بنا به درخواست یکی از نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی، اقداماتی را که برای بررسی واژه "رجل" در اصل ۱۱۵ قانون اساسی در دوره ششم و در کمیته زنان کمیسیون فرهنگی صورت گرفته بود به صورت یک مقاله با عنوان "رئیس جمهوری زنان در گرو تفسیر واژه ی رجال" تنظیم شد که در نهایت در روزنامه شرق به چاپ رسید.

نظر به انتخابات دوره نهم ریاست جمهوری تصمیم گرفتیم این مقاله را تکمیل و با اصلاحاتی در نشریه حقوق زنان به چاپ برسانیم. زیرا که هر چهار سال یک بار مسئله حضور زنان در مدیریت های کلان جامعه به خصوص انتخابات ریاست جمهوری به عنوان حقی برای انتخاب شدن آنان مطرح است و نیاز است که هم مسئولان و هم زنان توجه به این حق را در اولویت قرار دهند. موضوعی که تا تحقق حقوق زنان، نوشتن درباره آن هیچگاه کهنه نخواهد شد!

✻ اشرف کرمانی زندگین

روا داشته ایم.

۲- استفاده از واژه "رجال" نشان می دهد که ثدوین کنندگان قانون اساسی، به هر دلیل - اعم از تأیید و تأثیر نقش زنان در دفاع مقدس، پشتیبانی و یا همراهی آنان در دوره سازندگی - به خود اجازه نداده اند با توجه به مقتضیات جامعه و ملاحظات کشور به صراحت از واژه "مردان" استفاده کنند، هرچند که برخی از آنان نیز اصراری به استفاده از واژه "مردان" نداشته اند.

۳- در هیچ یک از اصول قانون اساسی به صراحت "مردان" را واجد صلاحیت برای مسئولیت ها ندانسته است که در نفی حضور زنان به آن استناد شود. مجموعه اصول، ملاک را انسان برای کسب مسئولیت قرار داده است.

در قانون اساسی مسئله "مشارکت فعال و گسترده تمامی عناصر اجتماع" به صراحت ذکر شده و همه افراد اجتماع را برای تمامی مراحل تصمیم گیری های سیاسی و سرنوشت ساز مسئول دانسته است. در مقدمه این قانون، زنان را به دلیل ستم بیش تری که در نظام طاغوتی متحمل شده است بیش تر برای استیفای حقوقش ذیحق دانسته است. قانون اساسی "مشارکت عامه مردم بر تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش" را از وظایف دولت جمهوری اسلامی ایران دانسته و اعلام کرده است که همه امکانات برای امور مذکور فراهم آید.

آیا مشارکت برای زنان به معنای آن است که برای تعیین سرنوشت خویش فقط رأی بدهند؟

آیا زنان نمی توانند کاندیدا شوند تا به آنها رأی داده شود؟

آیا زنان فقط در انتخابات شوراها و مجلس حق مشارکت دارند و در کاندیدا شدن برای ریاست جمهوری محدودیت و ممنوعیت دارند؟

بسیاری تاکنون برداشت کلی از واژه رجال را مترادف با شخصیت دانسته و تفاوتی بین زن و مرد برای کاندیدا شدن نمی دانستند زیرا که زنان باید با تمرین و ممارست خود

را برای این سمت مهیا می کردند که این نیاز به زمان داشت از این رو در برخی دوره ها زنان کاندیدا نشدند. قانون انتخاب رئیس جمهور کشور جمهوری اسلامی ایران نیز که مشتمل بر ۶۸ ماده و ۸ تبصره در تاریخ ۱۳۶۰/۴/۱۳ به تصویب رسیده است نیز در فصل دوم - ماده ۱۰ - انتخاب شوندگان را دارای شرایطی دانسته که در بند اول آن چنین آورده است:

۱- از رجال مذهبی و سیاسی

در هیچیک از مواد این قانون ذکری از جنسیت نشده است.

اما زنان در دوره پیشین با کاندیدا شدن خود - هرچند که رد صلاحیت شدند - این موضوع را در معرض آزمون قرار دادند. نحوه برخورد با این موضوع به این گونه مطرح شد که رد صلاحیت آنان مربوط به جنس نبوده است. از این رو این معنا در جامعه قوت گرفت که با توجه به حساسیت ریاست جمهوری تأیید صلاحیت برای آنان حول محور چند شخصیت مطرح دور می زند و مربوط به جنس زن بودن نیست. هیچکدام از اعضای شورای نگهبان به صراحت و از تریبون عمومی اعلام نکرد که زنان حق کاندیدا شدن برای ریاست جمهوری را ندارند.

این مسئله با وجود پرسش ها و نظریه های متفاوت در این زمان شکل دیگری به خود گرفت. انتخابات مجلس هفتم موجب شد که این سؤال مجدداً بیان شود که آیا اداره امور کشور و ریاست جمهوری فقط از مردان برمی آید و زنان نمی توانند رئیس جمهور شوند؟

سخنگوی حقوقدان شورای نگهبان به پرسش یک خبرنگار تفسیر خود را از "رجال" اعلام کرد. به نظر او مردان واجد صلاحیت ریاست جمهوری هستند.

تلاش مجلس برای بررسی

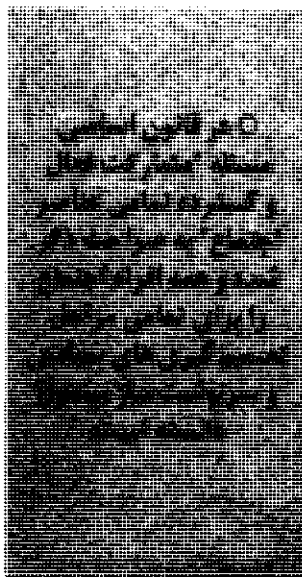
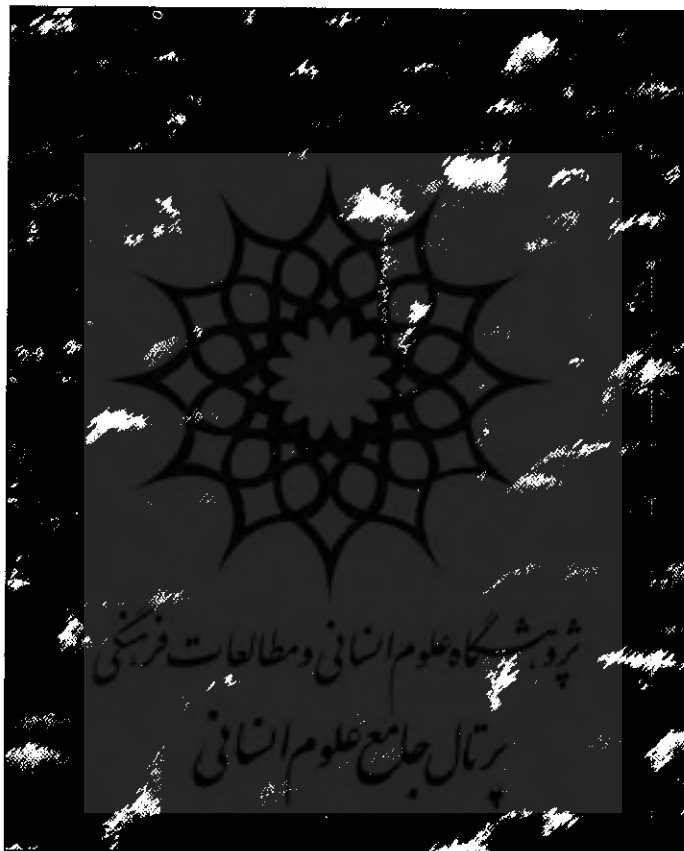
اصل ۱۱۵

قانون اساسی

در فهرست درخواست های کمیته زنان مجلس شورای

اسلامی رسیده بود یکی بررسی

اصل ۱۱۵ قانون اساسی برای شفاف شدن عبارت "رجال مذهبی و سیاسی" بود. کمیته زنان کمیسیون فرهنگی مجلس ششم که پشتیبانی و همکاری دیگر نمایندگان زن را نیز معمولاً در اغلب امور داشت متنی را تهیه و برای تعدادی از اساتید دانشگاه و حوزه ارسال کرد. در این متن آمده بود که به "ذنبال مسکوت ماندن بحث مربوط به عبارت "رجال سیاسی و مذهبی" مندرج در اصل ۱۱۵ قانون اساسی و عدم شفافیت این عبارت، درخواست می شود تا پاسخ خود را به منظور کمک به شفاف شدن عبارت مورد نظر و روشن شدن وضعیت زنان در ارتباط با

کاندیداتوری ریاست جمهوری ارائه نمایند.

همه ادله مخالفین را در کتاب میزان القضاء^۵ مستوفی ذکر و پاسخ داده ام و لذا به نظر حقیر پست های مذکور نیز برای خانم ها مشکل شرعی ندارد.

دکتر اسدالله امامی نظر مشورتی خود را برای کمیته زنان مجلس شورای اسلامی به این گونه اعلام کرد که در نظام خلقت زنان و مردان هر دو در انسانیت مشترکند لذا در برخورداری از حقوق و مزایای اجتماعی نمی توان بین آنان تفاوتی قائل شد و تبعیض یا تفاوت در این زمینه عقلا و منطقاً قابل دفاع نیست. سپس ایشان با اشاره به آیات ۱ و ۲ سوره نساء و آیه ۳۵ از سوره احزاب و آیات ۱۹ تا ۲۳ از سوره اعراف و آیات ۲۰ تا ۴۴ از سوره نمل و آیات دیگر بیان کرده است که از جهت فضیلت و کرامت انسانی و دست یابی به مقامات عالیه معنوی و احراز صلاحیت علمی بین زن و مرد تفاوتی در آیات مذکور ملاحظه نمی گردد.

سپس ایشان به اعلامیه های جهانی و بین المللی و اصول قانون اساسی و قانون مدنی اشاره می کند و در خاتمه نظر می دهد که "نظر به این که از نظر شرعی نصی کفران را ممنوع از دخالت در امور سیاسی از جمله تصدی ریاست جمهوری کند در حقوق اسلام ملاحظه

متن سؤال برای بیش از پانزده نفر از شخصیت ها ارسال شد: "قانون اساسی در فصل نهم که موضوع آن قوه مجریه اعم از ریاست جمهوری و وزراء است، در اصل ۱۱۵ بیان می دارد: "رئیس جمهور باید از میان رجال مذهبی و سیاسی که واجد شرایط زیر باشند، انتخاب گردد: ایرانی الاصل، تابع ایران، مدیر و مدبر، دارای حسن سابقه و امانت و تقوی، مؤمن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی و مذهب رسمی کشور." در یک نظریه معنای عبارت رجال مذهبی و سیاسی شخصیت های مذهبی و سیاسی عنوان شده، مشارکت سیاسی زنان از حقوق اساسی آنان شمرده می شود و در یک نظریه دیگر گفته می شود که جو ابتدای پیروزی انقلاب موجب شد تا واضعان قانون اساسی از این واژه استفاده کنند، وگرنه عدم صلاحیت زن برای زمامداری از بدیهیات فقه اسلامی است. سؤال اینست که آیا معنای عبارت رجال سیاسی همان شخصیت سیاسی است و اعم از زن و مرد می باشد و زنان محدودیتی در این مورد ندارند، یا آنکه فقه اسلامی عدم صلاحیت زن را محرز می داند و زنان برای این مسئولیت محدودیت دارند؟"

پس از مدت ها پیگیری توسط کمیته زنان مجلس شورای اسلامی، شش تن از اساتید و علما به این سؤال پاسخ دادند.

آیت الله محمد موسوی بجنوردی در پاسخ به سؤال ارسالی اعلام کرد که "مقصود از رجل سیاسی مذهبی در اصل ۱۱۵ قانون اساسی شخصیت سیاسی است نه مرد سیاسی و این معنی در جوامع فرهنگی عربی متداول است. مثلاً می گویند رجل علم، رجل فضیلت، رجل اخلاق، رجل سیاست یعنی شخصیت علمی و شخصیت فضیلت و شخصیت اخلاق و شخصیت سیاسی."

آیت الله سیدحسین موسوی تبریزی در پاسخ به سؤال فرمودند: "... از نظر آیات و روایات صحیح و معتبره احراز مقام ریاست جمهوری با رأی مردم برای خانم ها مانند آقایان هیچ منعی ندارد و هیچ کدام از فقهای شیعه در این مورد اشکال نکرده اند. اختلاف فقهاء صرفاً در مورد قضاوت و ولایت امت و افتاء و مرجعیت تقلید برای خانم ها است که این هم به نظر حقیر دلیل محکمی ندارد و

آیت الله سیدحسین موسوی
تبریزی از نظر آیات و روایات
صحیح و معتبره احراز
مقام ریاست جمهوری برای خانم ها
مانند آقایان هیچ منعی
ندارد و هیچ کدام از
فقهای شیعه در این مورد
اشکال نکرده اند. اختلاف
فقهاء صرفاً در مورد قضاوت و
ولایت امت و افتاء و مرجعیت
تقلید برای خانم ها است که
این هم به نظر حقیر دلیل
محکمی ندارد و

بیت الله
سید محمد حسن
مرعشی
نیز با
انتخاب
رئیس
جمهوری
مرد
است.

تفسیر واژه "رجال" است اما مطالب زیر درخور تأمل است:

- ۱- انقلاب اسلامی ایران با یاری زنان که نیمی از جمعیت کشور هستند، به ثمر نشسته است. نقش زنان را در پیروزی انقلاب نمی توان نادیده گرفت.
- ۲- استمرار انقلاب اسلامی با توجه به جنگ تحمیلی به مدت هشت سال و ضرورت حضور زنان در دوره سازندگی، هنوز هم به حمایت همه جانبه زنان نیاز دارد.

۳- تدوین کنندگان قانون اساسی هنگام رأی گیری به واژه "مرد" در اصل ۱۱۵ رأی ندادند و در عمل واژه "رجال" را برگزیدند. چرا؟

۴- امام خمینی رهبر انقلاب اسلامی هیچ گاه و در هیچ کدام از سخنرانی های خود به صراحت به ضرورت مرد بودن رئیس جمهوری اشاره نکرده اند.

۵- اختلاف نظر در دیدگاه علما، نشان از این دارد که رئیس جمهوری شرط مرد بودن نداشته است.

۶- وجود زنانی که در کشورهای دیگر رئیس جمهور شده اند نشان می دهد که زنان به مرور توانسته اند توانایی هایی را کسب کنند. ضمن آنکه حضور بیش از ۵۰ درصد زنان در دانشگاه ها و کسب مدارج علمی، پژوهشی، مدیریتی و ... در کشور ما نشان از مشارکت زنان و ضرورت عصر کنونی است و اینکه آنان به حرکت درآمده اند و قله ها را فتح می کنند.

اکنون ۲۷ خرداد و ۳ تیر ۸۴ را سپری کرده ایم. زنانی که کاندیدا شده و ثبت نام کرده بودند تأیید صلاحیت نشدند و هشت مرد به عنوان نامزد ریاست جمهوری به میدان رقابت رفتند.

برای دوره دهم ریاست جمهوری چه باید کرد؟ سخنگوی شورای نگهبان^۱ نیز اعلام کرده است که "هیچ موضع جدیدی از سوی شورای نگهبان در خصوص تغییر تفسیر رجال به معنای کاندیداتوری زنان در عرصه انتخابات ریاست جمهوری اعلام نشده است."

پی نوشت ها و مأخذ:

- ۱- چرا کاندیدای ریاست جمهوری شدم؟ اعظم طالقانی - پیام هاجر - شماره ۲۲۷ - تصویب بدون تصریح - جلسه ۶۵ خبرگان رهبری تدوین قانون اساسی
- ۲- دبیر شورای نگهبان: کیهان ۷۶/۲۲۰ در این دوره ۹ نفر از خانم ها ثبت نام کرده بودند که یکی از آنها منصرف شد. به هر حال این دسته از "رجال مذهبی و سیاسی" نبودند و نیازی به بررسی شرایط بعدی نبود. به نقل از پیام هاجر شماره ۲۲۸
- ۳- روزنامه شرق - ۸۳/۸/۳ - "علامه محسن الهام سخنگوی شورای نگهبان: برداشت شورای نگهبان از "رجل" جنس "مرد" است."
- ۴- کمیته زنان یکی از کمیته های کمیسیون فرهنگی در مجلس دوره ششم که ریاست آن بر عهده خانم دکتر فاطمه راکمی بود.
- ۵- کتاب میزان القضاء مطبوع است البته به زبان عربی نوشته شده است.
- ۶- صدای عدالت - ۸۳/۹/۱۱
- ۷- روزنامه شرق، ۴ بهمن ۱۳۸۳، ص ۲.

نمی گردد، لذا زنان حق دارند کاندیدای ریاست جمهوری گردند و به نظر اینجانب رجل مذکور در اصل ۱۱۵ قانون اساسی در معنای مطلق به کار رفته و ناظر به هر انسان اعم از ذکور یا اناث است.

دکتر سید حسین صفایی نیز پس از بررسی دو نظریه سنتی و جدید اعلام می دارد که "از لحاظ شرعی و فقهی نیز تا آنجا که اینجانب اطلاع دارد منعی برای انتخاب زنان به سمت رئیس جمهور در صورتی که واجد شرایط مذکور در اصل ۱۱۵ باشند

وجود ندارد. به هر حال این نظریه با روش های جدید تفسیر قانون که در کشورهای پیشرفته پذیرفته شده بیش تر سازگار و مورد تأیید اینجانب است."

دو نظریه نیز از آیت الله سید محمد حسن مرعشی و آیت الله مرتضی مقتدایی نماینده مجلس خبرگان رهبری به کمیته زنان واصل گردید.

نظریه آیت الله سید محمد حسن مرعشی بر این اساس بود که تفسیر موسع از قانون بدون دلیل جاضر نمی باشد و به علاوه مرجع تفسیر قانون اساسی با شورای محترم نگهبان است.

آیت الله مرتضی مقتدایی نیز با بیان مسئله ولایت و اینکه ریاست جمهوری شاخه از ولایت است، در ولایت شرط مرد بودن را معتبر دانسته است. در پایان نظریه ایشان یادآور شده است که "اعتبار شرط مرد بودن در ولایت به هیچ وجه دلالت بر وجود نقص در خانم ها یا امری که برخلاف شأن و حرمت و منزلت آنها باشد وجود ندارد بلکه این بازگشت به کیفیت خلقت انسان و اختلاف بین زن و مرد در خلقت است ..."

در پایان نیز نظر داده شده است که "... در عبارت مذکور از قانون اساسی ترجیح با نظریه دوم مرقوم در سؤال است"

کمیته زنان مجلس ش.ا.ا. با توجه به پاسخ های دریافتی و نظر های متفاوت رسیده و عدم پاسخگویی دیگر اساتید حوزه و دانشگاه تصمیم گرفت با توجه به اصل ۹۸ قانون اساسی اقدام کند و تفسیر را به عهده شورای نگهبان بگذارد. تفسیر قانون اساسی با تصویب سه چهارم اعضاء انجام می شود.

تلاش برای تنظیم طرح قانونی استفساریه

کمیته زنان و اعضای فراکسیون زنان در مجلس ششم متنی را تهیه کردند تا از شورای محترم نگهبان استفسار کنند.

موضوع:

"آیا مراد قانونگذار از واژه "رجال" در عبارت "رجال مذهبی و سیاسی" در ارتباط با انتخابات ریاست جمهوری ج.ا.ا. در اصل یکصد و پانزدهم قانون اساسی "مرد" است یا منظور "شخصیت مذهبی و سیاسی اعم از زن یا مرد می باشد؟"

رئیس کمیته زنان در گفت و گویی اعلام کرد که علی رغم آماده بودن طرح استفساریه، از طرح آن به دلایل اعلام شده^۲، ناامید شده است.

به این ترتیب مجلس ششم پایان یافت و تلاشی که برای رسیدن به این مرحله، زمان زیادی را به خود اختصاص داده بود، به سرانجام نرسید. هر چند که رئیس جمهوری زنان در ایران در گرو